

Dış Ticarete Enformasyon*

Dünyadaki tüm ülkelerin hedefi ekonomik bakımdan gelişmiş olmak ve bu gelişmişliği daha ileri götürebilmektir. Ülkelerin ekonomik gelişmesinde en önemli etken ise, yeni teknolojilerin üretilmesi, teknolojik gelişmelerin sanayiye uygulanması, tüm bu yeniliklere bağlı ürünlerin ulusal ve uluslararası pazarlara sunulmasıdır. Bir anlamda ihracat, yurt dışına ürün ve hizmet satıp sadece döviz girdisi sağlayan bir faaliyet olmayıp, ülkelerin büyüme ve sanayileşmelerinde önemli etkiye sahip bileşenlerinden biridir. İhracat, yüksek oranlı ve sürdürülebilir bir büyüme sürecine ulaşabilmenin de temel taşı olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle tüm ülkeler, uluslararası ticarete büyük önem vermekte ve hatta birçok gelişmekte olan ülkede devlet, ihracatı teşvik politikalarını temel amaç edinerek ülkesinin dünya dış ticareti içindeki payını artırmak istemektedir. Ülkeler, yoğun bir rekabetin yaşandığı uluslararası pazarlarda ihracatın gelişmesine katkıda bulunacak küçük ayrıntıları bile dikkate alarak, stratejilerini belirlemektedir.

Dünya ticaretinde geçmişteki uygulamalar incelendiğinde, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan önceki dönemlerde, ülkelerin ticarete yoğun olarak korumacı politikalar izledikleri ve ülkeler arasındaki uygulamalarda da önemli farklılıklar olduğu ve sonuçta ticarete haksız rekabet koşullarının ortaya çıktığı gözlenmekteydi. Bu kısıtlayıcı uygulamalardan oldukça rahatsız olan batılı sanayileşmiş ülkeler II. Dünya Savaşı sonrasında dünya pazarlarına açılarak ekonomik hayatı canlandırmak istemişlerdir. Bu amaçla ABD (Amerika Birleşik Devletleri) liderliğinde batılı ülkeler 1944 yılında Bretton Woods Konferansı'nda 44 ülkeyi bir araya getirmişler ve uluslararası ticaretin alt yapısını oluşturacak IMF (International Monetary Fund-Uluslararası Para Fonu)'i ve IBRD (International Bank for Reconstruction and Development-Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası)'nı kurmuşlardır (IBRD daha sonra yerini Dünya Bankası'na (World Bank) bıraktı). Ardından da 1946 yılında 53 ülkenin katılımı ile Havana Şartı'nı (Havana Charter) imzalayarak ITO'nun (International Trade Organization-Uluslararası Ticaret Örgütü) kurulmasına karar verdiler. Bu kuruluşun fonksiyonlarının, ülkelerin iç ekonomik politikalarına müdahale etme niteliği taşıdığı gerekçesiyle, ITO sözleşmesi bazı sanayileşmiş ülkelere imzalanmamıştır.

ITO'nun ulusal parlamentolar tarafından onaylanmasına kadar geçecek sürede, uluslararası ticareti düzenleyici bir anlaşma olan GATT (General Agreement on Tariffs and Trade-Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) imzalandı. 1947 yılında kurulan GATT, bugün Cenevre'de Genel Di-

* Bu makale, TKD XVIII. Genel Kurulu ve III. Kütüphanecilik Konferansı'nda sunulan bildirinin yazarı tarafından gözden geçirilmiş biçimidir.

rektörlük olarak çalışan, uluslararası ticaretin liberal hale gelmesini hedefleyen ve 125 ülkenin üyesi olduğu bir kurumdur. GATT'ın temel amacı "gümrük tarifelerinin ve diğer dış ticaret engellerinin giderek düşürülmesi ve uluslararası ticaretin ayrımcı uygulamalarının ortadan kaldırılmasını" sağlamaktır. GATT, üye ülkeleri olduğu kadar, 19. yüzyıldan başlayarak süper güçler olan uluslararası şirketleri de (genellikle batılı ülkelerin sömürgele- rindeki uzantılarını) hedef almakta ve ticaretteki sınırlamaların, bir daha geri dönülmemek üzere kaldırılması için yoğun çaba göstermektedir.

Bu amaca ulaşmak için GATT'ı kuran Cenevre Konferansı'ndan (İsviçre; 1947) başlayarak günümüze kadar sekiz Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri yapılmıştır. Sekizinci ve son müzakere olan Uruguay Round (1986-1994) en uzun süreli müzakere sürecinden geçen Çok Taraflı Ticaret Müzakeresi olmuştur. İlk yedi Round'da uluslararası ticaret anlaşmaları yalnız mal ticareti üzerinde olmuştur. Uruguay Round'da ise, uluslararası hizmet ticareti ve buna ilişkin fikri ve sınai mülkiyet hakları gibi konular ilk kez uluslararası ticaret müzakerelerine dahil edilmiştir. Anlaşma ile yeni bir kurum olan GATTS (General Agreement on Trade in Services-Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması) oluşturulmuş ve TRIPS (Trade-related Intellectual Property Rights-Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması) imzalanmıştır.

Fikri ve sınai mülkiyet hakları tanımına giren telif hakkı (copyright), tescilli marka (trademarks), coğrafi işaretler, ticari sırlar, endüstriyel dizaynlar ve entegre devrelerin dizaynları da bu anlaşma kapsamındadır. Anlaşma ile telif haklarının süresi 50 yıla çıkarılmakta, bilgisayar programları ve özgün senaryo yazıları da bu kapsamda mütalaa edilmektedir. Patent konusunda daha önce on yıl olan koruma süresi, yirmi yıla çıkarılmaktadır. Ürün veya proses olarak her türlü icadın; icad edildiği ülkeye bakılmaksızın ve ithalat veya ihracat olarak ayırım yapılmaksızın korunması öngörülmektedir. Patent'in sahibinin oluru alınmadan kullanılması detaylı olarak kurallara bağlanmış; onaysız kullanılan patentin bedelinin ödenmesi ve bu hakların üye ülkelerce teminat altına alınması sağlanmıştır.

Uruguay Round ile, GATT-1947'nin kurumsal işlevi ilke olarak bitmekte ve yerini WTO (World Trade Organization-Dünya Ticaret Örgütü) almaktadır. WTO, Havana Şartı (1948) ile öngörülen, fakat imzalanamayan ITO (International Trade Organization-Uluslararası Ticaret Örgütü)'dan , liberalleşme açısından daha sıkı kurallara bağlanmış ve ticaretin bütün alanları ile işgücü dolaşımını ve ekonomik kalkınmayı da içermesi kararlaştırılmıştır. 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe giren Dünya Ticaret Örgütü kuruluş anlaşması ile GATT ayrı bir kurum olmaktan çıkarak, Dünya Ticaret Örgütü'nün bir parçası haline gelmiştir.

Uruguay Round Anlaşmalarının imzalanması ve WTO'nun kurulması ile dünyada ticaret ve gelişme için yeni bir ortam yaratılmıştır. Bu dönemde, gelişen küreselleşme eğiliminin paralelinde dünyanın çeşitli yörelerinde çok sayıda bölgesel bütünleşme hareketleri de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bugün dünyada siyasi kutuplaşmaların yerini ekonomik işbirliğine yönelik gruplaşmaların aldığı herkes tarafından gözlenmektedir. Değişik sayıda ülkenin taraf olduğu Avrupa Birliği, NAFTA, EFTA, Karadeniz Ekonomik İşbirliği gibi kuruluşlar, amaçları doğrultusunda en başarılı bütünleşmeler olarak gösterilebilir.

Bütün bu gelişmelerin sonucunda dış ticaretin günümüzdeki verimlilik ve etkinliğe ulaşmasında teknolojiye, özellikle bilgi teknolojisindeki gelişmelerin katkısı oldukça fazladır. Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ve ekonomide küreselleşme, içinde bulunduğumuz yüzyılın son yıllarına damgasını vuran iki büyük değişim olmuştur. Bilim ve teknolojinin, ekonomik gelişme ve toplumsal refahın sağlanmasında stratejik öneme sahip olduğu bilinmektedir. Bilimsel ve teknolojik araştırmalardan elde ettikleri sonuçları ekonomik yarara dönüştüren toplumların dünya pazarlarında rekabet üstünlüğüne sahip olmaları da doğaldır. Çünkü bugün bilgi, rekabet gücünün en önemli göstergesi haline gelmiştir.

Bilgi çağını yaşadığımız günümüzde, doğru ve zamanında güncel bilgiye ulaşılabilirlik dış ticaret açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Her konuda olduğu gibi dış ticaret alanında da enformasyon ya da bilgi başarının sırrıdır. Piyasa analizlerinin daha sağlıklı ve kolay yapılabilmesi, ticaret politikalarının oluşturulmasında ihtiyaç duyulan bilginin doğru ve zamanında elde edilmesine bağlıdır. Başta küçük ve orta boy işletmeler olmak üzere dış ticaretle uğraşan firmaların ihracat ve ithalat yapacakları firmalar, ülkeler ve mal grupları itibarıyla dünya ticaret hareketleri hakkında yeterli enformasyona sahip olmaları; onların rekabet edebilme güçlerini arttırabileceği gibi, yaşanan yoğun rekabet ortamında doğabilecek politik ve ticari riskleri de en az düzeye indirebilecektir.

Çeşitli konularda yürütülen enformasyon (bilgi edinme) faaliyetleri, analiz sonucu karar verebilmeyi, strateji belirleyip uygulamayı mümkün kılar. Uygulama sonucu elde edilen enformasyon kontrol mekanizmasının çalışmasında kullanılır ve gelecekte uygulanacak stratejilerin daha sağlıklı olmasına yol açar. Bir anlamda ticari bilgi (enformasyon) iktisadi karar alma sürecinin en önemli unsurunu oluşturmaktadır.

Bu nedendir ki, Avrupa Birliği ile bütünleşme yolunda Gümrük Birliği anlaşmasını yapan Türkiye'de de, bilgiye erişim ihtiyacını karşılamaya yönelik çabalar yoğunluk kazanıyor. Bu çerçevede, başta bir ihracat kredi kuruluşu olan Türk Eximbank olmak üzere, İhracatçı Birlikleri, KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı),

TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği), ASO (Ankara Sanayi Odası), İGEME (İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi) ve benzeri dış ticaretle ilgili kurumlarda yoğun bir bilgi toplama, enformasyon ağı kurma çalışmaları başlamıştır. Yapılan çalışmalarda; öncelik olarak Türk firmalarının dünyada kendi alanlarında faaliyet gösteren firmaları tanınmaları ve dünya pazarları hakkında bilgi sahibi olmaları hedeflenmektedir. Son dönemde yabancı firmaların da Türk firmaları hakkında ihtiyaç duyduğu bilgilerin karşılanmasına çalışılmaktadır. Bunun için yabancı firmalar ve pazar araştırmalarına dayalı olarak geliştirilen bilgi bankası sistemlerine son dönemde, Türk firmalarından da veri tabanı oluşturularak katkıda bulunduğu gözlenmektedir. Böylelikle firmaları tanıma yanında, pazar araştırmaları, dış talebin profilinin belirlenmesi, yatırım yapılabilir alanların tesbiti ve olanakların analizi, sektör araştırmaları, karşılıklı mevzuat hakkında bilgilenme, üretim standartları ve ulusal ya da birlikler bazında (AB vb.) uygulanan standartların saptanması gibi geniş bir yelpazeye dağılan bilgilenme ve bilgilenme sürecine adım atılmaktadır.

Son dönemlerde bilgi teknolojisinin gelişmesine paralel olarak internet kullanımının giderek yaygınlaşması, internet aracılığıyla, küresel ticari bilgi ağından yararlanarak, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelere mal ve hizmetleri elektronik veri değişimi yoluyla pazarlama imkanı sağlanmıştır. Elektronik ticaret olarak tanımlanan bu yeni ticaret şekli pazara girişi kolaylaştırdığından KOBİ'ler (küçük ve orta boy işletmeler) için çok uygun bir ortamdır. Bununla beraber internetin gelişimiyle elektronik ticaretin yaygın ancak, kontrolsüz bir şekilde kullanılmaya başlanması, konuya hükümetler ve iş çevreleri tarafından daha ciddi yaklaşılması gerektiğini doğurmuştur. Ülkemizin uyum sağlamak zorunda olduğu dünyadaki gelişmelere paralel olarak ulusal bir strateji sağlamak amacıyla Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın başkanlığında Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu (ETKK) oluşturulmuştur.

Sonuç itibarıyla belirtmek gerekirse bilgi teknolojisi dünya ticaretini olması gerektiğinden daha hızlı arttırmaktadır. Bilgi teknolojisinde meydana gelen gelişmeler, işletmelerin dünya pazarlarındaki rekabet güçlerinin şekillenmesinde de rol oynamaktadır. Geleneksel yöntemlerle yürütülen ticari temaslarda bilgi eksikliği, bilgiye zamanında erişilememesi, farklı yöntemlerin kullanılması gibi nedenlerle önemli ölçüde karışıklıklar yaşandığından, iyi bir enformasyon sisteminin gerekliliği kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu nedenle ki, günümüzde enformasyonun önemi dış ticaretle uğraşan kuruluşlar tarafından daha iyi anlaşılmakta, teknolojik yeniliklerin gerisinde kalmamak için yoğun bir çaba gösterilmektedir. Günümüzde rekabet edebilme gücünün en önemli göstergesinin bilgi olduğu artık herkesçe bilinmektedir.

Kaynakça

- Akın, Mehmet Ali. (1995). “Dış ticatte enformasyonun gerekliliği”, *Düşünceler*, (20): 2-6.
- Atabay, Varol. (1998). “Elektronik ticaret ve kamu kesiminde sürdürülen çalışmalar”, *ASOMEDYA*, (Ağustos 1998): 27-42.
- Baybars, Sema. (1997). “İhracat Kredi Sigortası Kuruluşları için enformasyonun önemi”, *İktisat İşletme ve Finans*, 12 (Özel Sayı):66-68.
- “Dış ticarete enformasyon”. (1996). *EximPazar*, (36):9-13.
- GATT-Uruguay Round: Uluslararası ticarete ve iş çevrelerine etkileri*. (1996). Ankara: İGEME.
- İlyasoğlu, Eyüp. (1997). *Türk bilgi teknolojisi ve gümrük birliği*. Ankara: Türkiye İş Bankası.
- Nebioğlu, Hüsamettin. (1997). *Bölgeselleşme hareketleri bağlamında 21. yüzyılda Türkiye*. Ankara: DPT.
- Tüzmen, Kürşat. (1997). “Dış ticarete gündemimizde olması gereken bir konu Elektronik Ticaret”, *İGEME'den Bakış*, (4):6-9.
- Yalçın, Uğur. (1998). “Türk sınai mülkiyet sisteminin geçmişi, bugünü ve yarını”, *İkinci Yılında Gümrük Birliği Semineri Bildiri Metinleri*, (8-9 Kasım 1997) içinde (114-124). İstanbul: Türkiye-Avrupa Birliği Derneği İstanbul Şubesi.

Mehmet Ali Akın
Türk Eximbank Kütüphanesi